

que en forma més aberrant també ha deixat el mot certes petjades fins als dos extrems del gascó atlàntic.

Ara com ara, convé, però, tornar al substantiu, que és el que es presenta amb més vasta difusió romànica. Mentalment suposo que alguns ho encariran exclamant «romànica i llatina!», car el significat de la *pija* dels *Costums de Tortosa* és precisament el del llatí *PĒDICA* —plautí i virgilià— «liens pour les pieds, entraves (pour les hommes); lacets, lacs pour les animaux»; però demostrarien poc rigor fonètic, car d'c només pot donar *tj* no pas *j*, i davant el grup dento-velar -n'c- no hi ha diftongació possible en català ni llengua d'oc: el resultat d'això ha estat certament fr. *piège*, it. ant. *piédica* (S. XIV), però en la nostra llengua i l'occitana hauria estat **petja* i no pas *pija*, cf. *petge* **PĒDICU*, *metge* *MĒDICUS*, *heretge*, *setge* etc.

L'ètimon ha de ser de la forma **PĒĒA*, car la consonant del nostre mot fou inicialment la -j- simple, no -tj-, com en *mija* *MĒDIA*, *cija* **CĒIA*, *roja*, *suja*, *pruija*, que no confongueren aquest so amb el de -tj- sinó secundàriament i sols en una part del domini (però no en el NE.): *MEDIA* tornat *MEJA* dóna *mija* amb diftongació *ie* > *i*, *CEIA* > *cija*; i igualment *PEDEA* > *PEDIJA*, a través de *PEJA*, pogué donar *pija*, per més que posteriorment la -j- postònica (del substantiu i del present del verb) vagi esdevenir *ġ* i l'africada s'estengués analògicament a tota la conjugació de *pitjar* (cf. *assatjar*, *enujar* etc., veg. *Lleures*C, 260).

Quasi podríem dir que etimològicament tant se val, car la formació del nostre ètimon **PEDEA*, si no idèntica és ben paral·lela, i de ben prop, a la de *PEDICA*, tots dos derivats de *PEDES* 'peus', allò que agafa de la bèstia. No fóra gaire difícil de concebre que des del pal o cep que trava l'animal s'hagués passat a l'aspre, aljuva o puntal que aguanta una planta o un edifici; però tant o més fàcil és pensar que en l'altra acc. partim de la idea de 'peu' o 'sòcol', que es torna un pilar o tot altre sustentacle. Tant se val: la derivació de *PES*, *PEDIS*, és inobjectable semànticament i en l'aspecte morfològic.

Ara bé el tipus **PĒĒA*, postulat tan segurament, ha tingut força descendència hispànica: no sols en els dos vessants dels Pirineus orientals. Car d'aquí provenen: arag. *pía* «travesaño, zoquete, piedra o cualquier objeto con que se calzan las ruedas de un carro parado para que no lo arrastren de pronto los animales», «loseta para asegurar el banco en que descansan el rodete y maquinaria de la mucla harinera» (Borao, per a la í cf. *cia*). I es continua en domini basc, però reapareixent-hi aquí, com hem d'esperar el timbre é etimològic: *p(h)eya* «entrave pour arrêter la roue d'une voiture» (Azkue; Schuchardt, *ZRPb.* XI, 463), *apieta* «tirilla de correa para atar las botas, cordón para el corsé etc.» (Supl. a Azkue); i observem que aquella forma en é ens mostra que el mot basc (romanisme evident per la seva p-) hi degué entrar ja des del romànic primitiu o el llatí vulgar, i no pas des del cat. *pija*, l'arag. *pía* o el gascó *pieğ*, *pieja*. Quant a *apieta* té una resposta en el ribag. *pietes* «lligadures» registrat a Gavasa (S. de Benavarrí, Condò, *BCEC* VI,

195).

No ens aturem aquí car el mot reapareix amb plena força en el port. *peia*, gall. *pea* 'trava dels peus' («Fussfessel», Krüger, *VKR* VIII, 301) 'embaràs, impediment'. Allà és mot antiquíssim car ja hi ha un cas de *peia* 'parany de bèsties' en un doc. de 1156 (Cortesão), i hi té gran extensió i variants: *peža* al SO. d'Ourense 'travesser de fusta que uneix i trava els dos braços de la carreta' («hölzernes Bindeglied zwischen die vorderen Wagenspiesse», Krüger, *W. u. S.* x, 78), port. sept. *peia* i *pea* «laço para o pé dos animais» (Leite de V., *Opúsc.* II, 168); port. *peaça* «correia para atar os bois ao jugo», gall. *pear*, Lugo *apeares*, Santiago, Coruña *piogas* 'soga que ferma de dues en dues unes fustetes que subjecten per sota el coll de la bèstia de carreta' (Krüger, *W. u. S.* x, 53). Altrament el mot no és estrany al domini castellà, per més que hi sigui terme només rústic i d'extensió regional, sinó que aquí se li ha aglutinat la *a* de l'article: *apea* «soga que sirva para trabar o maniar las caballerías» [a Cast. la Vella 1737, *DAut.*], i també existeix aquesta forma aglutinada en alguna part de Galícia (G. de Diego, *BRAE* VII, 252; *Contrib.*, 129).

Si del nostre *pija* s'ha derivat el verb *pitjar*, en la llengua de l'Oest també se n'ha derivat un verb, i aquest en portuguès i gall. és d'importància cabdal, eina bàsica de l'idioma, en el qual s'ha usat pertot i en tot temps: port. *pejar* 'impedir', 'entrebancar', 'deturar', amb el seu derivat negatiu *despejar* 'buidar, desembarassar, desocupar' (ja documentat a l'E. Mj. i copiosament en el S. XVI (Moraes)), el qual passà manllevat al cast. *despejar*, portuguesisme reconegut com a tal, que solament hi entrà a finals del S. XVI; així mateix els altres derivats bàsics en l'idioma, port. *pejo* 'pudor', 'vergonya', i *despejado* «em que não ha pejo nem decência: *linguagem despejado*», veg. *DESPEJAR*, *DCEC/DECH*.

Pel que fa a l'oposició entre la *j* de *peia* i la -j- del verb, és normal en la fonètica del portuguès, dependent de la posició postònica o pretònica: *meia* 'mitja' *MEDIA* enfront de *mejar* o *mijar* *MEIARE*, *enseia* *INSIDIA/ensejar* 'estar a l'aguait, espiar'. Gall. d'Ourense *pejar* «trabrar a una caballeria» (*Cuad. Est. Gall.* III, 429); cast. dial. *apear* «poner una apea, maniar (una caballeria)» *DAut.*, que el dóna com a propi d'Aragó, però que no sempre hi estigué limitat, veg. Cuervo, *Dicc.* I, 519b, i en algunes zones aragoneses és simplement *piar* «poner alguna *pía* al carro» (Borao). Més detalls sobre tot aquest complex hispànic vaig donar en l'article *APEA*, *DECH* (especialment I, 295b27 i 295b15), i en la *RFHisp.* VI, 159-160.

Molt menys segur és que res d'això arribés fins a Itàlia. I tanmateix molt ens fa rumiar el piem. alpí *sappigià* «premere col piede» que Giuseppe Belli recollia fa segle i mig a la Val Anzasca i Gysling hi anotà *sapiğà* id. (*ARom.* XIII, 1929, 103), car és natural preguntar-se si la *s-* no és la d'un reflexiu *s'apiğà*. Quelcom d'això sembla haver trobat Salvioni (*AGI* XII, 428), i d'altra banda hi ha un venec. *piar* i un franco-italià *pier* «saisir» en l'epos *Karleteo* (c. al S. XIV,